

Střítecký, Jaroslav

Karafiát, Jan (editor)

Kdo se směje naposled

In: Střítecký, Jaroslav. *Studie a stati*. 2. Karafiát, Jan (editor). Vydání první
Brno: Masarykova univerzita, 2020, pp. 305-306

ISBN 978-80-210-8879-5 (1. sv.); ISBN 978-80-210-9569-4 (online ; pdf)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/142505>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

KDO SE SMĚJE NAPOSLED

Národní sebeobrazy vznikají obvykle identifikací rozdílem: nejsme jako oni. Tím však, byť ve formě nepřímé, vstupuje do vymezení toho, čím jsme, též od čeho se lišíme, ať již skutečně nebo jen domněle.

Jan Masaryk říkával: „*Tři sta let jsme trpěli. A bohužel se to již nikdy nevrátí.*“ Vystihl víc, než by se z vtípku zdálo. Stavovské povstání 1618–1620 bylo v českém sebeobraze znárodněno. Jeden z prvních evropských pokusů o stavovskou demokracii – byli bychom se stali podobnými Nizozemcům, jisto však není, zda bychom kouřili stejně kvalitní doutníky a jakou řečí bychom kleli, kdyby doutník nehořel jak má – byl smutnoteskně převyprávěn, že až na hrstku Moravanů, kteří nakonec nemohli z bitvy na Bílé hoře utéci, jelikož jim v tom zabránila proti všem předpokladům zamčená branka za zády, bojovali na straně pokroku hrdinní Čechové evangelického vyznání a nikdo jiný. Na rozdíl od „potróblých“ Moravanů zachránili si život včasným útekem a pak to brali přes Prusko, Švédsko, Žitavu a Ženevu rovnou k 28. říjnu 1918, kdy se jim konečně podařilo rozvrátit někdejší Evropskou unii, byť poněkud jihovýchodněji rozprostřenou než dosud byla a asi i zůstane ta dnešní.

Podobně František Palacký, jehož portrét máme dnes na tisícikorunách mnohem raději než ubohé stokoruny s prvním z Otců vlasti Karlem IV., za Jara národů 1848/49 náhle rozpoznal, že vlastně nepíše *Böhmische Geschichte* (*Dějiny země Koruny české*) jak si původně myslel, nýbrž *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě*.

Otci národa II., tedy Františku Palackému, přece však nemůžeme být dosti vděční, že se český nacionální sebeobraz tak výrazně liší od ostatních nacionalismů slovanských. Všichni jsme se učili, že vrcholem českých dějin bylo Palackému husitství. „Podiven“ se v samizdatu dokonce s určitým mravním pohrdáním divil, jak mohl český evangelík Palacký dát vychovat své dcery katolicky a německy. Již

T. G. Masarykovi se nelíbilo, že Palacký věnoval tak málo niterné pozornosti náboženství. Gollův a Masarykův žák Zdeněk Nejedlý, to by dnes sotvakdo řekl, se jako mladík věnoval studiu teologie, aby tuto mezeru v jinak skvělé Palackého filosofii českých dějin mohl kvalifikovaně vyplnit.

Vzdělanec Palacký vyšel z toho, co jeho národovědci recipienti neznali nebo znali pouze povrchně: z francouzské tzv. „teorie dobytí“, možná zprostředkované německými liberálními historiky. Kdysi ji vymyslel Henri hrabě z Boulainvilliers (zemřel 1722) jako výraz šlechtické opozice proti královskému absolutismu: naši franští předkové si podrobili Asterixe a Obelixe i všechny jejich kamarády, a tak se nevytahuj, neboť jsi – jako my všichni – jen jeden z dědiců tohoto úchvatu. K Palackému došlo až převyprávění tohoto schematu, jež v duchu již občanském požadovalo osvobození kdysi ujařmeného etnika a jeho svobodomyšlné povahy národní. Vyložil husitství jako velké slovo, k němuž se za velké dějinné krize dostala původní povaha česká, rozdílná od panovačného charakteru germánského či římského. Slovo bylo bohužel vyřčeno předčasně, a proto přesilou násilně umlčeno. Až po stoletích je úspěšně vyslovili nejvyspělejší národové západoevropské a také lid severoamerický. V tomto a jen v tomto smyslu je Palackému husitství vrcholem českých dějin: připoutal český občanský nacionalismus k západoevropskému a severoamerickému liberalismu.

Nebýt té tisícikoruny, znalo by jej dnes asi jen málo Čechů, o cizácích ani nemluvě. Ani Tomáš Baťa, Tomáš Masaryk nebo Jan Hus či Jan Ámos Komenský nejsou Čechy světově nejproslulejšími. Nejsvětověznámější Čech jmenuje se Josef Švejk, všemi mastmi mazaný exemplář velkoměstského lidu pražského, jehož venkovanský původ rozeznáme již jen ze šikovnosti, s níž umí krást psy. Svět mu rozumí mnohem víc než přísným husitským kazatelům, bojovným hejtmanům nebo učeným tlumočnickům velkovyprávění o smyslu českých dějin. Češství není mu problémem, nýbrž náhodně danou samozřejmostí. Řečeno s kolegou Heideggerem: pouhá vrženost. Opile naprosté prolnutí bytí a času. Dny mu nenaplnuje nic jiného než obstarávání jeho starostí, nejnevlastnější existence jako existence nejvlastnější. Má ještě méně vlastností než Musilův Muž bez vlastností. Ryzí bytí k smrti, pranic jiného.

Nikoli náhodou podobá se jeho baculatá tvář zadku Švandy dudáka. Cokoli různorodé, jakkoli a kdykoli vstřebáno, vydává homogenitu exkrementu linoucího se tu z toho, tu z onoho tělesného otvoru. Heidegger pomyslel sice na žvanění jako povrchní způsob existence moderního človíčka, přímějšího propojení obojího kálení se však přece jen neodvážil.

Velikost Švejkova netkví v jeho charakteru, nýbrž v tom, že žádný charakter nemá. Je konečným produktem plebejsky pervertovaného emancipativního procesu tzv. moderny. Vítězně se chechtá do tváře pobledlému ideálu svobodného člověka-občana i všem jeho nacionalizovaným variantám.